

**Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка**

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Університет Клайпеди (Литва)

**Казахський національний педагогічний університет
імені Абая (Казахстан)**

Університет Тільбурга (Нідерланди)

Трансільванський університет Брашова (Румунія)

**Люблінський університет Марії Кюрі-Склодовської
(Республіка Польща)**

ПРОБЛЕМИ ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПСИХОЛОГІЇ

**Матеріали VII Міжнародної
науково-практичної конференції
5-6 грудня 2013 р.**

Київ

УДК 159.923 (075.8)

ББК 88

Рецензенти:

Ж. П. Вірна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк;

Т. Б. Хомуленко – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, м. Харків

Редакційна колегія:

Бурлачук Л. Ф., доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України; **Данилюк І. В.**, доктор психологічних наук, професор; **Ващенко І. В.**, доктор психологічних наук, професор; **Власова О. І.**, доктор психологічних наук, професор; **Швалб Ю. М.**, доктор психологічних наук, професор.

Друкується за ухвалою вченої ради факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 5 від 11 грудня 2013 р.)

Проблеми емпіричних досліджень у психології, 5-6 грудня 2013 р., Київ:
Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції / За ред. І. В. Данилюка,
І. В. Ващенко. – К.: ОВС, 2013. – Вип. 2. – 342 с.

У матеріалах VII міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми емпіричних досліджень у психології» окреслено найбільш актуальні проблеми емпіричних досліджень у психології, педагогіці і психології соціальної роботи, представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних і зарубіжних дослідників.

Матеріали учасників конференції адресуються професійним психологам, педагогам, соціальним працівникам, докторантам і аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним етапом розвитку психологічної і педагогічної науки.

Матеріали опубліковано в авторській редакції.

статистичну значущість. «Відкритість досвіду» демонструє сильну кореляцію з «Пошуком сенсацій» (0,895), що свідчить про значну спорідненість цих змінних. Кореляція між «відкритістю досвіду» та «ригідністю» є оберненою (-0,685) за статистично значущим показником.

«Пошук сенсацій» та «Ригідність» демонструють обернену кореляцію, однак цей обернений зв'язок з «пошуком сенсацій» сильніший (-0,761) ніж з «відкритістю досвіду» та «ригідністю».

Висновки. В межах теоретичного опрацювання матеріалів, було наведено визначення понять «відкритість досвіду», «ригідність», «пошук сенсацій», що свідчать на користь зв'язку між ними, та їх спорідненої природи. Наведені визначення окреслюють обсяг цих понять та набір рис, що доцільно до них відносити. Емпіричним шляхом було досліджено характер взаємозв'язку цих рис. Відповідно до цього можна навести наступні висновки: «Відкритість досвіду» та «Пошук сенсацій» є сильно пов'язаними між собою і у випадку високого пошуку сенсацій матиме місце чітко виражена відкритість досвіду, і навпаки. Протилежність «ригідності» цим двом вищезазначеним рисам також доведена, шляхом отримання статистично значущого показника оберненої кореляції. Варто зазначити, що більш антонімічними є поняття «ригідність» та «пошук сенсацій», ніж «ригідність» та «відкритість досвіду» (різниця між показниками обернених кореляцій у даному випадку 0,076). Це можна пояснити тим, що «пошук сенсацій» постає як «винятково активний» прояв «відкритості досвіду», у той час як визначення ригідності постає «гомеостатичним», пасивним проявом особистості.

Література: 1. Роджерс К.Р. О становлении личностью. Психотерапия глазами психотерапевта / Пер. с англ. М.М.Исениной. - К.: PSYLIB, 2004; 2. Costa, P. T. & McCrae, R. R. (1992). NEO personality Inventory professional manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources; 3. Little, B. R., Lecci, L., & Watkinson, B. (1992). Personality and personal projects: Linking Big Five and PAC units of analysis; 4. Journal of Personality, 60; 5. Scott F. Stoltenberg, Geoffrey R. Twitchell, Gregory L. Hanna, Edwin H. Cook, Hiram E. Fitzgerald, Robert A. Zucker, Karley Y. Little (March 2002). "Serotonin transporter promoter polymorphism, peripheral indexes of serotonin function, and personality measures in families with alcoholism". *American Journal of Medical Genetics* 114 (2); 6. Zuckerman, M., Eysenck, S., & Eysenck, H. J. Sensation seeking in England and America: Cross-cultural, age, and sex comparisons. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1978, 46, 1; 7. Zuckerman, M. (2007). Sensation seeking. Sensation seeking and risky behavior. (pp. 3-49). Washington, DC, US: American Psychological Association.

«ОТКРЫТОСТЬ ОПЫТУ» И ЕЕ РОДСТВО С «ПОИСКОМ СЕНСАЦИЙ»

Раскрыта роль «открытости опыту» в развитии и функционировании когнитивных процессов человека. Описаны свойства личности, связанные с восприятием новой информации: открытость опыту, ригидность, поиск сенсаций, экстенциональность. Предложена гипотеза о взаимопроникновении открытости опыту с чертами личности «ригидность» и «поиск сенсаций». Проверка предложенной гипотезы эмпирическим путем.

Ключевые слова: открытость опыту, ригидность, поиск сенсаций, большая пятерка, экстенциональность, черта личности.

О. Корніснко,
м. Київ, Україна

УДК 159.923

ПСИХОСОМАТИЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДІВЧАТ-ЮНАКІВ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (НА ПРИКЛАДІ ПОРІВНЯННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ)

Виявлені комплексні емпіричні дані поетапного факторного аналізу дівчат (375 осіб)

та юнаків (311 осіб) - студентів трьох факультетів (одинадцяти академічних груп) Київського національного університету імені Тараса Шевченка: психології, соціології, радіофізики у кількості 686 осіб, які проводилися впродовж 2006-2009 навчальних років. Були визначені основні фактори та їх опосередковані кореляційні зв'язки, проведений порівняльний аналіз проявів психосоматичного здоров'я дівчат та юнаків.

Ключові слова: психічне, фізичне здоров'я студентів, факторний аналіз

Постановка проблеми. На сьогоднішній день у працях фахівців спостерігається зміщення акцентів на дослідження проблем донозологічного (передхворобливого стану), межового стану між хворобою та здоров'ям *“ставлення людини до хвороби в динаміці”* у роботі з людьми різних вікових категорій, у тому числі студентською молоддю. Дана концепція та результати емпіричних досліджень активно та систематично висвітлювалися у публікаціях автора (О. Корнієнко) та поточних статтях, які видавалися з 2006 року у фахових психологічних виданнях та інших наукових джерелах [1-2].

Необхідно акцентувати увагу на дослідженнях останніх років у напрямку дослідження проблеми безпеки психосоматичного здоров'я студентської молоді в працях сучасних вітчизняних та зарубіжних фахівців. В роботі А. Федотова [7] *“Факторний аналіз ціннісних орієнтацій студентів вищих навчальних закладів”* поставлені основні два питання: 1) визначення найбільш суттєвих особистісних факторів, розвиток яких забезпечує ефективність здоров'ярозвиваюльної технології студентської молоді 2) експериментальна перевірка ефективності результатів факторного аналізу ціннісних орієнтацій студентів до здорового способу життя у процесі розроблення виховних технологій.

Зміст наступних публікацій [4-5; 8] включає широкий спектр проблем психічного здоров'я студентської молоді, наприклад, значення індивідуально-психологічних характеристик, вираженістю хронічної втоми, адаптації до навчання у вищих навчальних закладах. Стаття дослідника Л. Клевець [3] присвячена висвітленню *“Соціально-психологічних факторів психосоматичних розладів у студентської молоді”* на прикладі порівняння досліджень в вузах Росії та США, а також, з власними розробками. Автор наводить приклад з публікації [6] Румянцева про причини формування психосоматичних розладів на прикладі, розвитку особистості від дитячого до підліткового віку. На думку Румянцевої Д.А. [6] *“У дітей 3-5 років головна негативна емоція яка виходить зовні у вигляді психосоматичних розладів - притиснена агресія, а у підлітків її місце займає депресія.”*

Отриманий висновок, також, узгоджується з власними емпіричними дослідженнями на групі дівчат-студенток у кількості 375 осіб з виділеною контрольною групою у кількості 74 осіб та юнаків-студентів у кількості 311 осіб з виділеною контрольною групою 16 осіб з вираженими показниками депресивного стану на невроту.

На основі наведених загальних даних аналізу першоджерел основною метою даної статті є: проведення порівняльного факторного аналізу одинадцяти досліджуваних груп дівчат та юнаків студентів трьох факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Представлені дані досліджень проводилися автором впродовж 2006-2009 навчальних років з застосуванням комп'ютеризованої програми SPSS-20.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку доцільно навести загальну структуру проведення багаторічного, поетапного, факторного, порівняльного аналізу 2006-2009 навчальних років двох досліджуваних груп дівчат (n=375) та юнаків

(n=311)

1. Першим важливим кроком було визначення придатності двох вибірок до процедури проведення факторного аналізу з урахуванням критерія адекватності вибірки Kazer-Meyer-OlkinMeasureofSamplingAdequacy (критерій адекватності вибірки Кайзера-Мейера-Олкіна) це величина що характеризує міру придатності факторного аналізу до даної вибірки:

- більше 0,9 – безумовна адекватність,
- більше 0,8 – висока адекватність,
- більше 0,7 – прийнятна адекватність,
- більше 0,6 – задовільна адекватність,
- більше 0,5 – низька адекватність,
- менше 0,5 – факторний аналіз не придатний до вибірки

Табл. 1 Критерій сферичності Барллета за даними вибірки дівчат (n=375)

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,559
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	347,161
	df	6
	Sig.	,000

Табл. 2 Критерій сферичності Барллета за даними вибірки юнаків (n=311)

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,500
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	4,987
	df	1
	Sig.	,026

Виходячи з представлених таблиць №1,2 можливо стверджувати, що дані дві вибірки є адекватними до процедури факторного аналізу з урахуванням незначних відмінностей по вказаним критеріям групи юнаків (n=311).

Наступною процедурою факторного аналізу є порівняння показників загальної дисперсії, що забезпечить виділення з 43 досліджуваних параметрів в окремі фактори, котрі пов'язані кореляційними зв'язками та на нашу думку виступають оціночними критеріями подальшого дослідження відмінностей початкових проявів погіршення психосоматичного здоров'я дівчат та юнаків - студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

За даними вибірки дівчат (n= 375) загальна дисперсія покриває 74,59% усіх досліджуваних показників з урахуванням включення нового "курс навчання" (25,526%) у поєднанні з традиційною складовою "Віком" (49,062%).

У юнаків (n=311) показник загальної дисперсії покриває 75,86% представленої вибірки. Порівнюючи відповідні результати з вибіркою дівчат-студентів n=375, ми отримати майже подібні тенденції загальної дисперсії 74,59% та порядком вираженості показників: "Вік", "Курс навчання", "Спеціальність".

Таблиця 3

Порівняння даних загальної дисперсії двох досліджуваних груп

Дівчата (n=375)			Юнаки (n=311)	
Перелік досліджуваних показників	Вихідні значення показників долі дисперсії обумовлених факторами			
	Власні значення	% Загальної дисперсії	Власні значення	% Загальної дисперсії
Вік	1,962	49,062	2,033	50,828
Курс навчання	1,021	25,52	2,033	25,037

		6		
Спеціальність	,757	18,93 6	0,965	24,134
Щирість	,259	6,936		

2. Описуючи та інтепритуючи особливості перетворених матриць факторних навантажень двох досліджуваних вибірок ми прийшли до наступних результатів, які візуально представлені на прикладі комплексної таблиці 4.

Порівняння даних перетворених матриць факторних навантажень двох досліджуваних груп Таблиця 4

Дівчата (n=375)			Юнаки (n=311)		
	Номер отриманого фактору				
	1	2	1		2
Курс навчання	,913	-	Спеціальність	0,	
Спеціальність	,857	,041 - ,139	Курс навчання	9910, 991	
Вік	,629	,245,9	Щирість	-	,949
Щирість	- ,001	70	Вік	,121 ,224	,316

Виходячи з отриманих результатів очевидним є факт переваги у досліджуваних дівчат n=375, рівня факторних навантажень “Курс навчання” (0,913) та “Спеціальність” (0,857) при порівнянні іншими складовими таблиці. Основною відмінністю результатів факторного аналізу групи юнаків n=311 від даних групи дівчат-студентів n=375 у тому що вираженість таких досліджуваних показників та їх порядкове розташування як “Спеціальність” (0,991), “Курс навчання” (0,991) у юнаків значно переважають результати дівчат “Курс навчання” (0,913) та “спеціальність” (0,857).

3. Вважаємо за доцільне сконцентрувати увагу на аналізі наступних комплексних даних табл. 5 будуть детально представлені узагальнені результати факторного аналізу з виділенням основних детермінант перших ознак погіршення проявів психосоматичного здоров'я досліджуваних груп.

4. Першим висновком, який можна зробити безпосередньо оцінюючи таблицю №6 є значна відмінність між вибіркою дівчат та юнаків у кількості кореляційних залежностей виділених факторних навантажень у вибірці дівчат-студентів (n=375) – вісім, у юнаків (n=375) – шістнадцять.

5. Для дівчат було характерним поетапний прояв кореляційних залежностей “Курсу навчання” з наступними детермінантами перших ознак погіршення психосоматичного здоров'я впродовж навчання у вузі “Ситуативна тривожність” (-0,229*) проявилась, також, на рівні парного зв'язку “Спеціальність” (-0,155*); “Вірогідність неврозу” (-0,158*) проявилась, також, двічі разом з “Щирість” (-0,145*); “Особистісна тривожність” (-0,140*); “Депресивний стан” (-0,116*) (двічі) з подібними показниками у взаємозв'язку з “Щирість” (-0,116*); “Виснаження” (-0,102*). Допускаємо, те що впродовж навчання у дівчат студентів можливі тенденції проявів перших ознак погіршення психосоматичного здоров'я на прикладі довготривалої ланцюжкової реакції та взаємопереходу: “Ситуативна тривожність” - “Вірогідність неврозу” - “Особистісна тривожність” - “Депресивний стан” - “Виснаження”.

6. Для юнаків був характерним поетапний прояв кореляційних залежностей “Спеціальність”, “Курс навчання”, “Щирість”, “Вік” з наступними детермінантами

перших ознак погіршення психосоматичного здоров'я впродовж навчання у вузі: "Інтенсивність скарг" (тричі) (-0,115*; -0,148*; -0,148*). "Інтенсивність скарг хворих" (тричі) (-0,122*; -0,122*; -0,142*). "Серцеві скарги" (двічі) (-0,125*; -0,125*) "Особистісна тривожність" (-0,155*). "Ситуативна тривожність" (0,179*). "Виснаження" (двічі) (-0,192*). "Депресивний стан" (-0,198*). "Вірогідність неврозу" (-0,238*). "Інтенсивність скарг контрольної групи здорових" (-0,242*). "Потенційна емоційна стабільність" (-0,259*). На відміну від дівчат динаміка проявів перших детермінант погіршення психосоматичного здоров'я у юнаків проявилася наступним чином: "Інтенсивність скарг" - "Інтенсивність скарг хворих" - "Серцеві скарги" - "Особистісна тривожність" - "Ситуативна тривожність" - "Виснаження" - "Депресивний стан" - "Вірогідність неврозу" - "Інтенсивність скарг контрольної групи здорових" - "Потенційна емоційна стабільність".

Таблиця 5

Структура та спрямованість детермінант кореляційного аналізу психосоматичного здоров'я двохгрупдосліджуваних дівчат та юнаків

Дівчата (n=375)				Юнаки (n=311)			
Фактор 1 Курсова спеціальність		Фактор 2 Вікова адекватність		Фактор 1 Курсова спеціальність		Фактор 2 Вікова адекватність	
Курс навчан. (0,913)	Спеціальн. (0,857)	Вік (0,245)	Щирість (0,970)	Спеціальн. (0,991)	Курс навчан. (0,991)	Щирість (0,949)	Вік (0,316)
депресивний стан (-0,116*)	ситуативна тривожність (-0,155*)		депресивний стан (-0,116*)	виснаження (-0,192**)серцеві скарги (-0,125*)інтенсив. скарг (-0,148*)інтенсив. скарг хворих (-0,122*)	виснаже н. (-0,192**)серцеві скарги (-0,125*)інтенсив н. скарг (-0,148**)інтенсив н. скарг хворих (-0,122*)	потен.емо ц.стаб. (-0,259**)	особист. тривожн . (0,155*)с итуатив. тривожн . (0,179**)
виснаження (-0,102*)			вірогідність неврозу (-0,145**)			депресив н. стан (-0,198**)	
вірогідність неврозу (-0,158**)						інтенсив н. скарг (-0,115*)інтенсив н. скарг контрол. групи здорових (-0,242**)інтенсив н. скарг хворих (-0,142**)	
особистісна тривожність (-0,140*), ситуативна тривожність (-0,229*)						вірогідн. неврозу (-0,238**)	

Література: 1. Корнієнко О.В. Підтримання психосоматичного здоров'я практично здорових людей / Корнієнко О.В.-К.: ВЦ «Київський університет», 2000; 2. Корнієнко О.В. Безпека життєдіяльності та підтримання психосоматичного здоров'я молоді / Корнієнко О. В.-К.: ВЦ

«Київський університет», 2004; 3. Клевес Л.Н. Социально-психологические факторы психосоматических расстройств у студенческой молодежи / Л.Н. Клевес // Теоретичні і прикладні проблеми психології, 2012, №2(28); 4. Партико Т. Особливості сенсожиттєвих орієнтацій у студентів із вираженою хронічною втомою / Т.Партико // Освіта Регіону, 2011.- №3; 5. Періг І. Психічне здоров'я студентів як фактор адаптації до навчання у вищому навчальному закладі/І. Періг // Освіта Регіону, 2011.- №3; 6. Румянцева Д.А. Психосоматические заболевания: к анализу причин. / Мультикультурність та етнокультурність людського світу/ Д.А. Румянцева // Матеріали Круглого столу 31 березня 2011 року. – Том II. – Донецьк, 2011; 7. Федотов А. Факторний аналіз ціннісних орієнтацій студентів вищих навчальних закладів як духовно-педагогічний чинник особистісно-орієнтованого формування культури здоров'я.- /А.Федотов // Освіта Регіону, 2011.- №3; 8. Хлівна О. Індивідуально-психологічні характеристики психічного здоров'я студентської молоді/ О.Хлівна// Освіта Регіону, 2011.- №3.

Выявлены комплексные эмпирические данные поэтапного факторного анализа девушек (375 человек), юношей (311 человек) студентов трех факультетов (одиннадцати академических групп) Киевского национального университета имени Тараса Шевченко: психологии, социологии, радиофизики в количестве 686 человек, которые проводились на протяжении 2006-2009 учебных годов. Были определены основные факторы и их опосредствованные корреляционные связи, проведен сравнительный анализ проявления психосоматического здоровья девушек и юношей.

Ключевые слова: психическое, физическое здоровье студентов, факторный анализ.

А. Корниенко,
М. Київ, Україна

УДК 159.9.072

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ ПСИХІКИ

Стаття присвячена дослідженню соціального інтелекту, зокрема, захисних механізмів психіки як особистісних характеристик, що впливають на його формування та розвиток. Теоретично досліджено механізми впливу захисних механізмів на процес сприйняття соціальних об'єктів і засвоєння соціального досвіду. Емпірично доведений взаємозв'язок між напруженістю різних захисних механізмів і рівнем соціального інтелекту.

Ключові слова: соціальний інтелект, захисні механізми.

Актуальність теми. Все частіше фактором успішності у сучасному суспільстві називають вміння орієнтуватися в соціальних стосунках, соціальна компетентність, вміння пізнавати соціальні відносини, особистість іншого та прогнозувати поведінку. В цьому контексті поняття соціального інтелекту стає особливо актуальним. Також актуальним залишається вивчення факторів, що впливають на його формування, зокрема, варто відмітити значну роль особистісних характеристик, оскільки вони впливають на правильність та адекватність винесених суджень. Інтерес представляють захисні механізми психіки як фактор, який впливає на формування та розвиток соціального інтелекту

Виклад основного матеріалу. Проблемою вивчення соціального інтелекту займалися Г. Айзенк, Г. Ганднер, Дж. Гілфорд, Г. Оллпорт, М. Саллівен, Р. Стенберг, Е. Торндайк, Т. Хант, К. Джон, Дж. Вашингтон, М. Форд, М. Тісак, Р. Стернберг, Д. Кітинг та ін. Серед вітчизняних вчених Ю. Ємельянов, Н. Кудрявцева, В. Куніцина, Д. Ушаков, С. Белова, О. Михайлова та ін.

Вперше в 1920 році Е. Торндайком був використаний термін «соціальний інтелект» [9]. Даним поняттям автор позначив далекоглядність в міжособистісних відносинах і прирівнював його до здатності мудро вчиняти в міжособистісних